

МОДЕЛЬ ПРОФЕСІЙНОГО САМОРОЗВИТКУ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ФІЛОЛОГІЧНОГО ПРОФІЛЮ ЗАСОБАМИ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

У статті дидактично і теоретично обґрунтовано педагогічні умови професійного саморозвитку майбутнього вчителя філологічного профілю; проаналізовано сутність поняття "професійний саморозвиток майбутнього вчителя-філолога"; подано авторський підхід щодо його структури та моделі професійного саморозвитку майбутнього вчителя філологічного профілю засобами інформаційних технологій.

Постановка проблеми. Якість освіти, що визначається здатністю особистості до професійного саморозвитку, перебуває в полі зору сучасної педагогічної теорії і практики, розглядається як важливий фактор стійкого розвитку країни, її технологічної, економічної, інформаційної і моральної безпеки (О. Локшина, Т. Лукіна, О. Патрикеева, М. Слободянюк, М. Сментанський).

Зазначене вимагає вдосконалення процесу саморозвитку як одного з основних напрямів підвищення якості педагогічної освіти майбутнього вчителя філологічного профілю, системи відповідних умов з метою забезпечення здатності його подальшого професійного зростання на будь-якому етапі професійної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні проблеми професійної підготовки і формування особистості вчителя розглянуто в працях О. Абдуліної, С. Вітвицької, В. Гашимової, О. Дубасенюк, І. Зязюна, М. Лещенко, С. Сисоєвої, В. Сластьоніна. Проблемам професійної підготовки майбутнього вчителя присвятили свої роботи: А. Алексюк, В. Безпалько, М. Євтух, В. Кремень, С. Максименко, Н. Ничкало, В. Семиченко, С. Сисоєва, О. Сухомлинська, Л. Хомич; а професійній психолого-педагогічній компетентності в сучасній освіті – Н. Бібік, І. Єльченко, І. Єрмаков, В. Красвський, О. Кононко, К. Корсак, О. Пометун, О. Савченко, Л. Хоружа, А. Хуторський та ін. Проблеми особистісно-орієнтованого навчання розглянуто в дослідженнях М. Алексеева Д. Белухіна, О. Асмолова, І. Беха, О. Бондаревської, О. Серікова, С. Подмазіна, В. Пилипенка, С. Яценко та ін.

Метою цієї статті, що є складовою нашого дослідження, є визначення педагогічних умов та побудова моделі професійного саморозвитку майбутнього вчителя філологічного профілю засобами інформаційних технологій.

Виклад основного матеріалу. В основу дослідження покладено припущення про те, що професійний саморозвиток майбутнього вчителя стане ефективним за умов:

- упровадження науково обґрунтованої моделі професійного саморозвитку майбутнього вчителя;
- цілеспрямованої інформатизації навчального процесу, застосування інформаційних технологій з метою формування професійної компетентності та компетентності саморозвитку майбутнього вчителя-гуманітарія;
- побудови педагогічного процесу на основі оптимального поєднання традиційних й інноваційних форм і методів навчання, спрямованості змісту, форм і методів навчального процесу на саморозвиток, пошук та обробку інформації студентами;
- систематичного моніторингу рівнів саморозвитку майбутніх фахівців філологічного профілю.

Провідною категорією нами визначено "професійний саморозвиток". Це – складний, багатогранний процес, спрямований на становлення, інтеграцію та реалізацію у педагогічній діяльності професійно значущих особистісних рис і здібностей, професійних знань та умінь майбутнього вчителя.

Означено поняття "професійний саморозвиток майбутнього вчителя філологічного профілю" як процес усвідомленого цілеспрямованого самопізнання, самопроектування та самовдосконалення з метою досягнення значних результатів у майбутній професійній діяльності [1: 202].

Встановлено, що результатом саморозвитку може бути: компетентність (низький рівень), майстерність (середній), професіоналізм (високий). Оскільки нами досліджується професійний саморозвиток майбутніх учителів філологічного профілю, то результатом професійного саморозвитку визначена професійна компетентність, складником якої є компетентність саморозвитку.

Аналіз результатів дослідження сутності та структури професійної компетентності майбутнього вчителя філологічного профілю дозволили виокремити її основні компоненти: предметна, психолого-педагогічна, методична та компетентність саморозвитку.

"Професійна компетентність" у контексті характеристики рівня професіоналізму особистості визначається нами як система професійних педагогічних знань, умінь, навичок, властивостей та якостей, необхідних для виконання професійних обов'язків та творчого розв'язання проблем, самореалізації індивідуальних здібностей та саморозвитку.

За допомогою факторного аналізу визначено педагогічні умови-фактори, реалізація яких сприяла підвищенню рівня професійної компетентності та компетентності у сфері саморозвитку, запобіганню академічній неуспішності.

Для формування професійної компетентності майбутнього вчителя філологічного профілю необхідно створити педагогічні умови. Вони тлумачаться нами як фактори, які складають у своїй сукупності систему організаційних, методичних і технічних засобів, обставин, що створюють сприятливу ситуацію для професійного саморозвитку майбутнього вчителя-філолога в умовах вищого навчального закладу.

Нами виділено п'ять груп педагогічних умов професійного саморозвитку майбутнього вчителя філологічного профілю: соціально-педагогічні; організаційно-педагогічні; психологічні; методичні; матеріально-технічні.

До соціально-педагогічних умов професійного саморозвитку ми відносимо: засвоєння загальнокультурних норм і норм народу, мова якого вивчається, соціального досвіду, входження в нього, пристосування до вимог і правил суспільства, в якому знаходиться майбутній учитель філологічного профілю, вивчення подібного й відмінного у мові, культурі, народу, мова якого вивчається.

У процесі дослідження нами доведено, що до організаційно-педагогічних умов належить: орієнтація мети, завдань, змісту, підготовки студентів філологічного профілю на особистісно-професійне самовиховання і саморозвиток; застосування студентами прийомів, методів і форм саморозвитку; розвиток у студентів якостей і здібностей гуманітарного напрямку для розширення засобів і способів професійного саморозвитку; формування вмінь щодо складання власної програми професійного саморозвитку на будь-якому етапі його професійної діяльності і системний моніторинг та контроль процесу підготовки майбутніх учителів до професійної діяльності і професійного саморозвитку.

Психологічними педагогічними умовами професійного саморозвитку майбутніх учителів філологічного профілю, на наш погляд, є: створення відповідного психологічного клімату та позитивної мотивації до професійного саморозвитку майбутніх учителів-філологів, орієнтація процесу навчання на формування спрямованості на самоактуалізацію та самодетермінацію у майбутній професійній діяльності, збільшення частки рефлексивних, творчих, креативних форм роботи з метою підвищення ініціативності, активності та самостійності студентів.

До методичних умов професійного саморозвитку, належить: підготовка кваліфікованого кадрового забезпечення навчально-виховного процесу; якісне навчально-методичне забезпечення навчально-виховного процесу; створення методичного консалтингового центру; робота методичних майстерень, методичного театру, де студенти можуть активно розвивати свої здібності та вивчати досвід інших, взаємонавчатись і поповнювати свої знання; участь студентів у методичних олімпіадах та науково-практичних конференціях; розробка та створення системи методичної допомоги викладачам та студентам у ресурсному ІКТ-центрі самопідготовки студентів та викладачів.

Не менш важливими, на нашу думку, є матеріально-технічні умови професійного саморозвитку майбутнього вчителя філологічного профілю. До них ми відносимо: наявність необхідних для навчання, самостійної роботи та відпочинку кабінетів, лабораторій, фонолабораторій, лінгафонних кабінетів, можливість студентів та викладачів самостійно працювати у ресурсному ІКТ-центрі самопідготовки вчителів та студентів, у бібліотеці, читальному залі, можливість та легкий доступ до необхідної інформації та літератури для самостійної роботи і навчально-методичних розробок, інструктивних матеріалів для самостійної роботи, наявність сучасного комп'ютерного забезпечення та необхідного приміщення для роботи з безперервним і легким доступом до мережі Internet [2: 9-10]

Отже, врахування всіх означених педагогічних умов забезпечить ефективність формування професійної компетентності майбутнього вчителя філологічного профілю у процесі професійного становлення і професійного саморозвитку. Саморозвиток буде інтенсивним, більш вмотивованим та креативним.

На основі результатів теоретичного та експериментального дослідження нами була запропонована модель формування професійного саморозвитку майбутнього вчителя філологічного профілю засобами інформаційних технологій. Див. рис. 1.

Модель (з франц. *modèle*, італ. *modello*, від лат. *modulus* – *міра, мірило, зразок, норма*). Суть поняття "модель" у філософській літературі розглядали такі вчені, як А. Уємов [3] та В. Штоф [4: 84 с.], у психології – Г. Суходольський [5: 72], у педагогіці – Ю. Бабанський [6: 27].

У педагогіці модель найчастіше використовують з пояснювальною метою, моделювання сприяє отриманню нових знань, всебічному аналізу змодельованого явища чи процесу, дозволяє робити певні висновки та узагальнення.

Модель у педагогіці – це засіб пізнання об'єкта. Вона надає можливість формалізувати певні дії, зв'язки між об'єктами, які відображають основні істотні властивості системи з метою їх глибокого, повного усвідомлення, можливість коригування відповідно до поставлених цілей і завдань.

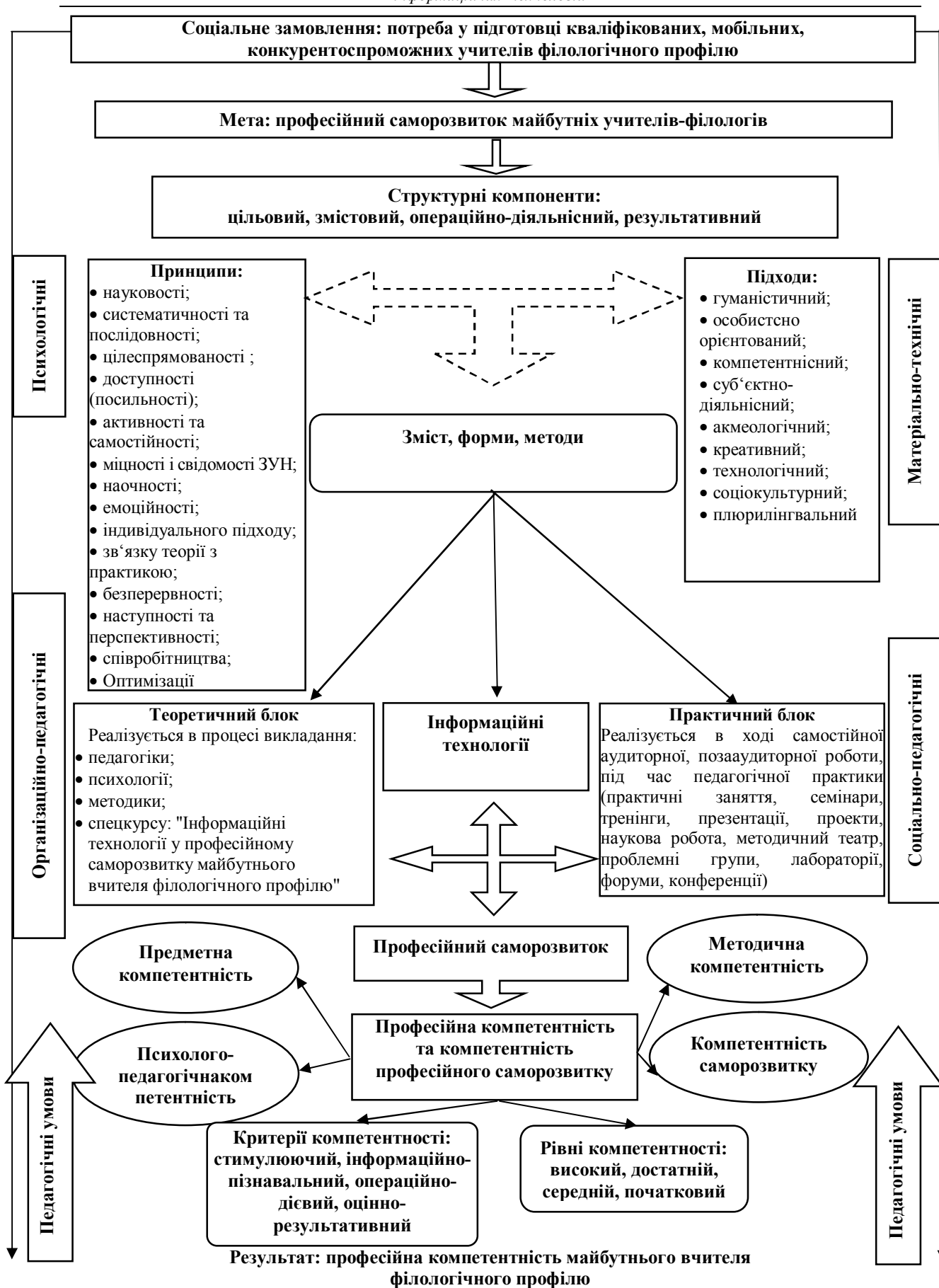

Рис. 1. Модель професійного саморозвитку майбутнього вчителя філологічного профілю засобами інформаційних технологій.

Зважаючи на соціокультурну сутність педагогічної діяльності вчителів філологічного профілю, науково-педагогічні традиції у візуалізації і змістовій інтерпретації структурних складників педагогічних систем та вітчизняну педагогічну практику, педагогічна модель має представлятися у вигляді певної культурної форми, основні семантичні характеристики якої визначаються залежно від атрибутивних властивостей тієї соціокультурної практики, в межах якої здійснюється педагогічна діяльність [7: 339-344].

Педагогічна модель – мисленнєва система, що імітує чи відображає певні властивості, ознаки, характеристики об'єкта дослідження або принципи його внутрішньої організації чи функціонування і презентується у вигляді культурної форми, притаманної певній практиці.

Модель являє собою теоретично і практично створену структуру, яка відтворює ту чи іншу частину дійсності у схематизованій і наочній формі [8: 16].

Під моделлю ми розуміємо схематизоване представлення усіх педагогічних підструктур, форм, методичних технологій, структурних компонентів, принципів, підходів, форм, інформаційних технологій, що забезпечують ефективність і результативність професійного саморозвитку майбутнього вчителя філологічного профілю.

Розроблена нами модель включає такі компоненти:

- замовлення суспільства на підготовку кваліфікованих, мобільних, конкурентоспроможних учителів філологічного профілю;
- мету, яка спрямована на професійний саморозвиток майбутніх учителів філологічного профілю;
- структурні компоненти професійного саморозвитку майбутнього вчителя філологічного профілю: цільовий, змістовий, операційно-діяльнісний, результативний;
- наукові підходи до професійного саморозвитку (гуманістичний, особистісно орієнтований, компетентнісний, суб'єктно-діяльнісний, акмеологічний, креативний, технологічний, соціокультурний, плюрилінгвальний);
- принципи функціонування процесу саморозвитку: науковості, систематичності та послідовності, цілеспрямованості, доступності, активності та самостійності, міцності і свідомості ЗУН, наочності, емоційності, індивідуального підходу, зв'язку теорії з практикою, безперервності, наступності, співробітництва, оптимізації;
- педагогічні умови професійного саморозвитку майбутнього вчителя філологічного профілю: психологічні, організаційно-педагогічні, методичні, соціально-педагогічні і матеріально-технічні;
- змістовий компонент, який сприятиме професійній компетентності та компетентності саморозвитку;
- теоретичний блок реалізується в процесі викладання педагогічних дисциплін, психологічних, методичних, а також у процесі включення до навчального процесу спецкурсу: "Інформаційні технології у професійному саморозвитку майбутнього вчителя філологічного профілю";
- практичний блок реалізується в ході самостійної аудиторної та позааудиторної роботи, під час педагогічної практики, практичних, семінарських, лабораторних занять, тренінгів, презентацій, проектної роботи, наукової та пошукової роботи, на заняттях у методичному театрі, проблемних групах та лабораторіях;
- компоненти професійної компетентності та компетентності саморозвитку: предметна компетентність, психолого-педагогічна, методична і компетентність саморозвитку;
- результат: професійна компетентність та компетентність саморозвитку;
- критерії професійної компетентності та компетентності саморозвитку: стимулюючий, інформаційно-пізнавальний, операційно-дієвий та оцінно-результативний;
- рівні професійної компетентності та компетентності саморозвитку: початковий, середній, достатній і високий.

Визначена модель апробована у вищих навчальних закладах України (Житомирський державний університет імені Івана Франка, Луцький інститут розвитку людини Університету "Україна", Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова).

Висновки. Отже, визначені педагогічні умови та впровадження науково обґрунтованої моделі професійного саморозвитку майбутнього вчителя, цілеспрямованої інформатизації навчального процесу, застосування інформаційних технологій із метою формування професійної компетентності та компетентності саморозвитку майбутнього вчителя-гуманітарія, а також побудови педагогічного процесу на основі оптимального поєднання традиційних й інноваційних форм і методів навчання, спрямованості змісту, форм і методів навчального процесу на саморозвиток, пошук та обробку інформації студентами і систематичного моніторингу рівнів саморозвитку майбутніх фахівців філологічного профілю допоможуть зробити навчальний процес більш ефективним та креативним.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Кубрак С. В. Саморозвиток професійної компетентності майбутнього вчителя у ВНЗ / С. В. Кубрак // Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки : [збірник]. – Ніжин, 2009. – № 3. – С. 200–203.

2. Кубрак С. В. Педагогічні умови професійного саморозвитку майбутнього вчителя філологічного профілю засобами інформаційних технологій : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 "Теорія та методика професійної освіти" / С. В. Кубрак. – Вид-во : Житомирський державний університет імені Івана Франка, 2012. – 20 с.
3. Уемов А. И. Логические основы моделирования / А. И. Уемов. – М. : Мысль, 1971. – 215 с.
4. Штофф В. А. О роли модели в познании / В. А. Штофф. – Л. : ЛГУ, 1963. – 284 с.
5. Суходольський Г. В. Структурно-алгоритмічний аналіз і синтез діяльності / Г. В. Суходольський. – Л. : ЛГУ, 1976. – 172 с.
6. Бабанский Ю. К. Интенсификация процесса обучения / Ю. К. Бабанский. – М. : Знание, 1987. – 80 с.
7. Лодатко Є. О. Педагогічні моделі, педагогічне моделювання і педагогічні вимірювання : that is that? / Є. О. Лодатко // Педагогіка вищої школи : методологія, теорія, технології // Вища освіта України : Теоретичний та науково-методичний часопис : [у 2-х тт.]. – Вип 3. – 2011. – Т. 1. – С. 339–344.
8. Краевский В. В. Методология педагогического исследования : [пособие для педагога-исследователя] / В. В. Краевский. – Самара : Изд-во СамГПИ, 1994. – 165 с.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Kubrak S. V. Samorozvytok profesiinoi kompetentnosti maibutnoigo vchтеля u VNZ [The Future Teacher's Professional Competence Self-Development] / S. V. Kubrak // Naukovi zapysky NDU im. M. Gogolia. Psykhologo-pedagogichni nauky [Scientific Notes of NSU Named after M. Gogol'. Psychological and Pedagogical Sciences] : [zbirnyk]. – Nizhyn, 2009. – № 3. – S. 200–203.
2. Kubrak S. V. Pedagogichni umovy profesiinogo samorozvytku maibutniogo vchtyelia filologichnogo profilu zasobamy informatsiinykh tekhnologii [Pedagogical Conditions of the Future Philologist-Teacher's Professional Self-Development by Means of Informational Technologies] : avtoref. dys. kand. ped. nauk : spets. 13.00.04 "Teoriia ta metodyka profesiinoi osvity" / S. V. Kubrak. – Vyd-vo : Zhytomyrs'kyi derzhavnyi universytet imeni Ivana Franka, 2012. – 20 s.
3. Uemov A. I. Logicheskie osnovy modelirovaniia [Logical Bases of Modeling] / A. I. Uemov. – М. : Mysl', 1971. – 215 s.
4. Stoff V. A. O roli modeli v poznanii [On the Model Role in the Consciosness] / V. A. Stoff. – L. : LGU, 1936. – 284 s.
5. Sukhodol'skii G. V. Strukturno-algoritmicheskii analiz i sintez deiatel'nosti [Structural Algorithmical Analysis of Work] / G. V. Sukhodol'skii. – L. : LGU, 1976. – 172 s.
6. Babanskii Yu. K. Intensifikatsiia protsessa obucheniia [The Intensification of the Learning Process] / Yu. K. Babanskii. – . – М. : Znanie, 1987. – 80 s.
7. Lodatko E. O. Pedagogichni modeli, pedagogichne modeliuvannia i pedagogichni vymiriuvannia : that is that [Pedagogical Models, Pedagogical Modelling and Pedagogical Dimensions : that is that] / E. O. Lodatko // Pedagogika vyshchoi shkoly : metodologii, teoriia, tekhnologii [Higher School Pedagogy : Methodology, Theory, Technologies] // Vyshcha osvita Ukrainy : Teoretychnyi ta naukovo-metodychnyi chasopys [Higher Education in Ukraine : Theoretical and Scientific Methodical Journal] : [u 2-kh tt.]. – Vyp. 3. – 2011. – Т. 11. – S. 339–344.
8. Kraevskii V. V. Metodologiiia pedagogicheskogo issledovaniia [Methodology of the Pedagogical Research] / V. V. Kraevskii. – Samara : Izd-vo SamGPI, 1994. – 156 s.

Матеріал надійшов до редакції 18.02. 2013 р.

Kubrak S. V. Model of professional self-development of the future teacher of philological profile by means of informational technologies.

In the article didactically and theoretically the pedagogical conditions of the future philologist teacher's professional self-development are substantiated; the essence of the term "professional self-development of the future teacher of philological specialization" is analyzed; the author's approach to its structure and a model of the professional self-development of the future teacher of philological specialization by means of informational technologies are given.

Kubrak S. V. The Model of the Future Philologist-Teacher's Professional Self-Development by Means of Informational Technologies.

The article didactically and theoretically deals with the pedagogical conditions of the future philologist teacher's professional self-development. The essence of the term "professional self-development of the future teacher of philological specialization" is analyzed. There is the author's approach to its structure and a model of the professional self-development of the future teacher of philological specialization.